

УДК 340.131:355.354(477)

С.Ю. ПОЛЯКОВ, канд. юрид. наук, доц.,
Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»

ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ ЗАКОННОСТІ І ПРАВОПОРЯДКУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Ключові слова: Збройні Сили України, законність, правопорядок, військове співробітництво, Європейський Союз, Сектор безпеки і оборони

Подальша розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави неможлива без участі країни в світових і європейських інтеграційних процесах. Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витоки – в історії нашого народу й усвідомленні необхідності жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні. Для цього Українська держава прагне отримати у перспективі членство в Європейському Союзі (далі – ЄС) – найбільш впливового у світі міждержавного політико-економічного утворення, котре об'єднує найбільш розвинені країни європейського континенту.

Очевидним є те, що підтвердити офіційну позицію нашої держави стати повноцінним учасником інтеграційних процесів народів Європи можна лише після того, як Україна зможе створити належні умови для приєднання до загальноєвропейської системи зовнішньої безпеки, зміцнити загальний рівень обороноздатності і військового суверенітету. В свою чергу, досягти зазначеного неможливо без забезпечення високого рівня законності і правопорядку в системі Збройних Сил України. В цьому контексті актуальним завданням юридичної науки є наукове обґрунтування різноманітних аспектів забезпечення законності і правопорядку в лавах вітчизняної армії.

Різноманітні аспекти, що стосуються обраної тематики статті, потрапляли у поле зору українських науковців. Передусім слід відзначити науковий доробок С.О. Кириченко, І.С. Руснак, В.О. Нікітюк, О.І. Погібко та інших. Інформаційний матеріал, який міститься у наукових публікаціях згаданих авторів присвячений аналізу різних форм військового співробітництва України з державами світу і, зокрема, ЄС. Взявши напрацьований матеріал за основу статті, нашою метою є висвітлення ролі військового співробітництва України і ЄС в якості фактора зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України. Новизна статті полягає в обґрунтуванні того, що міжнародне співробітництво може бути фактором зміцнення законності і правопорядку в лавах вітчизняної армії.

Інформаційною основою статті, окрім положень наукових праць вказаних вище авторів, стала офіційна інформація про взаємодію України і ЄС в сфері політики безпеки, а також аналіз положень нормативно-правових актів, що регламентують цілу низку аспектів в означеній сфері.

Однією з найголовніших вимог, що ставить Європейський альянс до України як кандидата в члени ЄС є проведення численних реформ у всіх галузях народного господарства, сферах функціонування держави і життєдіяльності суспільства. Результатом таких комплексних перетворень має стати підвищення ефективності функціонування державного механізму, реальне втілення європейських стандартів забезпечення прав людини, впровадження справедливих механізмів розвитку ринкової економіки тощо. Сьогодні цей курс є домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики і складає основу договірних зобов'язань, що взяла на себе Україна 14.06.1994 р., коли у Люксембурзі було укладено *Угоду про партнерство і співробітництво між ЄС та Україною* (набула чинності 01.03.1998 р.) [1].

Військовий сегмент європейської інтеграції України був і залишається важливою частиною загального політичного співробітництва нашої держави і ЄС. Екстраполюючи це на площину забезпечення законності і правопо-

рядку в лавах армії, слід зазначити, що запровадження європейських стандартів армійської дисципліни і законності можливе лише за умови комплексного співробітництва представників Збройних Сил України і ЄС. На наш погляд, сприяти підвищенню рівня законності і правопорядку будуть три основні форми військового співробітництва України і ЄС в межах євроінтеграції:

1) *розширення формату військово-політичного діалогу між керівництвом Збройних Сил України та Військовим комітетом і Секретаріатом Ради ЄС;*

2) *організація спільних навчальних заходів українських військовослужбовців з колегами з ЄС;*

3) *підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру в рамках залучення Збройних Сил України до формування спільних бойових тактичних груп ЄС.*

Так, *розширення формату військово-політичного діалогу між керівництвом Збройних Сил та Військовим комітетом і Секретаріатом ЄС* передбачає проведення двосторонніх консультацій з питань військового супроводження зовнішньополітичного планування, які дають змогу координувати позиції України та ЄС з питань безпеки. Так, 13.06.2005 р. між Україною та ЄС було укладено Угоду про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз (далі – Угода) [2]. Даний документ передбачає загальні умови участі в операціях ЄС із урегулювання криз військовими засобами. Зокрема визначається система підпорядкування відрядженого військового персоналу в місце призначення, фінансові аспекти перебування військових осіб у місці ЄС, питання розподілу компетенції між національними ланками військового управління персоналом і командуванням операції ЄС. В зазначеному контексті доцільно вказати, що у відповідності до Указу Президента України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.01.2010 р. № 2411–VI [3] єдиною підставою застосування Збройних Сил України у міжнародних операціях є загроза актів збройної агресії проти України, будь-яких

інших збройних зазіхань на її територіальну цілісність і недоторканність державних кордонів, боротьби з міжнародним тероризмом та піратством або в інших випадках.

Враховуючи складність виконання умов Угоди, починаючи з 2005 року були започатковані регулярні контакти між керівним складом Міністерства оборони України та військовими структурами ЄС. Основною темою обговорення стали питання щодо можливих шляхи подальшої активізації воєнно-політичного діалогу, розширення співробітництва з військовими структурами ЄС, перспективного залучення сил та засобів Збройних Сил України до бойових тактичних груп ЄС, а також операцій під проводом Європейського Союзу з врегулювання криз в рамках Європейської політики безпеки та оборони є основною темою для обговорення під час регулярних зустрічей начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України з Головою Військового комітету ЄС та участі у засіданнях Військового комітету ЄС на рівні начальників генеральних штабів [5].

Дієвість напряму співробітництва що розглядається підтверджується значною динамікою робочих зустрічей військового командування Збройних Сил України з колегами з ЄС. 16.11.2005 р. у Брюсселі було проведено першу зустріч начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України з головою Військового комітету ЄС та Генеральним директором Військового штабу ЄС. У червні 2006 р. відбувся візит в Україну Генерального директора Військового штабу ЄС, а у жовтні 2007 р. – Голови Військового комітету ЄС, в ході яких відбулися зустрічі з керівництвом Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України. За результатами візитів та досягнутих у ході переговорів домовленостей, українська сторона розробила пріоритетні напрями співробітництва Збройних Сил України та ЄС з урахуванням передової європейської практики.

У квітні 2012 р. відбулись робочі зустрічі начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України з Головою Військового комітету Європейського Союзу, у ході яких обговорено питання щодо пріоритет-

них напрямів співробітництва Збройних Сил України з Європейським Союзом, а саме: розвитку військово-політичного діалогу, залучення сил та засобів Збройних Сил України до операцій з врегулювання криз під проводом Європейського Союзу та бойових тактичних груп Європейського Союзу (м. Брюссель, Королівство Бельгія). Крім того, навесні 2012 р. Україна направила свого представника від Міністерства оборони для участі в Конференції з формування сил операції Європейського Союзу з протидії піратству «Аталанта» (м. Брюссель, Королівство Бельгія).

Організація спільних навчальних заходів українських військовослужбовців з колегами з ЄС є важливою складовою підвищення кваліфікації управлінської ланки Збройних Сил України. Так, організація семінарів, навчальних курсів та інших спеціальних форм професійних зустрічей на базі центрів військової освіти країн-членів ЄС має на меті обмін кращим практичним і науковим досвідом щодо впровадження сучасних підходів і методів управління військовими підрозділами і з'єднаннями з метою досягнення високоефективного рівня їх функціонування. В рамках означеного напрямку співробітництва між представниками оборонних відомств України і ЄС проходять симпозиуми, робочі наради, конференції тощо.

У якості приклада можна навести міжнародну діяльність військовослужбовців Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Протягом 2008–2013 рр. персоналом Академії було налагоджено тісну співпрацю з Вищою офіцерською школою сухопутних військ імені генерала Тадеуша Костюшка збройних сил Республіки Польща. В рамках цієї взаємодії протягом року керівний склад Академії сухопутних військ було здійснено ряд візитів до Вищої офіцерської школи Польщі. Крім того, за вказаний період з метою обміну досвідом Академію відвідали курсанти Військової школи Сен-Сір Коеткідан Французької Республіки. Під час візиту курсанти вказаного вищого військового навчального закладу ознайомились з історією, структурою Академії сухопутних військ, процесом підготовки офіцерських кадрів для

Збройних Сил України, навчально-матеріальною та польовою базою Академії, приймали участь в навчальних заняттях [6].

При реалізації спільних навчальних заходів між Україною і ЄС, вітчизняним спеціалістам слід враховувати, що у Європейському Союзі головна увага при проведенні спільного навчання військових країн-членів ЄС зосереджується на вивченні трьох основних блоків питань:

- проблемні аспекти управління військовими формуваннями Збройних Сил (в першу чергу, управління персоналом військових підрозділів різного функціонального призначення);

- зміни, котрі відбуваються зі Збройними Силами в результаті апробації і впровадження нових технічних засобів при проведенні спеціальних військово-технічних операцій;

- організація діяльності і управління бойових тактичних груп ЄС.

Третя форма співробітництва – *підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру в рамках залучення ЗС України до формування спільних бойових тактичних груп* (далі – БТГ) ЄС є найбільш важливою з точки зору набуття бойового і оперативного досвіду.

У листопаді 2008 року Євросоюз прийняв рішення про початок реалізації військово-морської операції для боротьби з актами піратства біля узбережжя Сомалі під назвою «Аталанта» (штаб-квартира операції розташовується у м. Нортвуд, Велика Британія). Україна, чиї судна неодноразово ставали жертвами сомалійських піратів, висловила зацікавленість у приєднання до «Аталанти», зокрема у відправці спеціальних озброєних груп для захисту цивільних суден. 20.01.2010 р. було підписано Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.11.2009 р. «Щодо участі України в операції Європейського Союзу «EU NAVFOR ATALANTA» [4]. В документі офіційно зазначалося, що розвиток довгострокового співробітництва України з Європейським Союзом у рамках Європейської політики безпеки і оборони сприятиме підтриманню миру і безпеки та національним

інтересам держави. Відповідно, залучення України до спеціальної операції із забезпечення безпеки судноплавства у районі Африканського рогу є доцільним.

Без зайвих аргументів, очевидним є той факт, що *практичне значення тимчасового перебування українського військового контингенту в складі міжнародних тактичних груп дає змогу на практиці апробувати іноземні форми і методи управлінської діяльності з підлеглими підрозділами військовослужбовців, в тому числі й щодо забезпечення законності і правопорядку.*

У продовження викладеного зазначимо, що процес участі українського контингенту в спільних операціях з бойовими групами ЄС дещо гальмувався. За даними аналітиків групи «Geostrategy» причина цього криється у незгоді Міністерства оборони та Міністерства закордонних справ Кенії, які затягували укладення Угоди щодо технічних і фінансових питань перебування українського контингенту в цій країні. Пошуки інших альтернативних шляхів участі України в операції «Атланта», зокрема розміщення українського підрозділу спеціального призначення на військовому кораблі однієї з країн-учасниць операції, також наштовхнулися на труднощі. опір робили окремі країни-члени Європейського Союзу, у тому числі Іспанія [7]. Така ситуація є наслідком як зниження рівня співпраці України з НАТО, так і загального уповільнення політичного діалогу по лінії Київ – Брюссель. Країни Євросоюзу, які не бачать прагнення України у перспективі інтегруватися до європейських та євроатлантичних структур, не висловлюють бажання допускати на свою територію (свої військові кораблі) представників українських спеціальних підрозділів. Натомість поки що єдиним можливим варіантом участі України в антитерористичних зусиллях Євросоюзу залишається направлення представника Міністерства оборони України до штаб-квартири операції у британському місті Нортвуд.

Станом на кінець 2012 р. Україна накопичила певний досвід участі у роботі бойових тактичних груп як основи Європейських сил швидкого реагування. Починаючи з січня

2007 року, кожні півроку, дві бойові тактичні групи перебувають у режимі постійної готовності до застосування, з метою забезпечення здатності ЄС оперативно реагувати та проводити експедиційні операції з урегулювання криз. Загальна відповідальність за формування та підготовку БТГ ЄС покладається на держави, які виділяють свої національні військові підрозділи для бойових груп. Країни-учасники добровільно заявляють про свою готовність виділити окремі сили та засоби під час проведення Конференції з координації діяльності бойових тактичних груп ЄС, яка відбувається кожні півроку у Брюсселі. Відповідальність за здійснення загального керівництва з планування та формування БТГ на змішаних інтернаціональних засадах бере на себе одна з країн-контрибуторів БТГ.

В додаток до наведеного слід зазначити, що протягом останнього часу значно збільшилося число робочих візитів представників вищих навчальних закладів Міністерства оборони України до аналогічних установ країн-членів ЄС.

Отже, розглянуті форми військового співробітництва України і ЄС, які відбуваються в межах політичної співпраці мають важливе значення для нашої держави. Це пояснюється тим, що окрім політико-інтеграційного значення, розвиток військового співробітництва є важливим фактором зміцнення законності і правопорядку в лавах Збройних Сил України, сприяє підвищенню рівня ефективності перетворень у Секторі безпеки і оборони України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною : від 14.06.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.
2. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз : від 13.06.2005 р. // ВВР України. – 2008. – № 23. – Ст. 212.
3. Указ Президента України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» : від

01.01.2010 р., № 2411–VI // Офіційний вісник України. – 2010.– № 55. – Ст. 1840.

4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 листопада 2009 року «Щодо участі України в операції Європейського Союзу «EU NAVFOR ATALANTA» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/259.html>.

5. Інструменти співробітництва України з ЄС у сфері зовнішньої політики та політики безпеки [Електронний ресурс]. – Режим до-

ступу: <http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=euintegration&sub=spivr>.

6. Міжнародна діяльність. Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asv.gov.ua/content.php?lang=uk&page=11>.

7. Співпраця України з Європейським Союзом в безпековій сфері зупинилася // Незалежний культурологічний часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jimagazine.lviv.ua/anons2013/Spivpracy_a_Ukr_EU_zupynylas.htm.

Поляков С. Ю. Військове співробітництво України і Європейського Союзу як фактор зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України / С. Ю. Поляков // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 788–792 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13pejvzc.pdf>

Викладено сутність основних форм військового співробітництва України і Європейського Союзу в контексті активізації європейської інтеграції. Розглянуто три основні форми військового співробітництва: розширення формату військово-політичного діалогу між керівництвом Збройних Сил України та Військовим комітетом ЄС; організація спільних навчальних заходів українських військовослужбовців з колегами з ЄС; підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру в рамках залучення Збройних Сил України до формування спільних бойових тактичних груп ЄС. Доведено ефективність військового співробітництва як фактора підвищення рівня законності і правопорядку в Збройних Силах України.

***

Поляков С.Ю. Военное сотрудничество Украины и Европейского Союза как фактор укрепления законности и правопорядка в Вооруженных Силах Украины

Изложено сущность основных форм сотрудничества Украины и Европейского Союза в контексте активизации европейской интеграции. Рассмотрено три основные формы военного сотрудничества: расширение формата военно-политического диалога между руководством Вооруженных Сил Украины и Военного комитета ЕС; организация совместных учебных мероприятий украинских военнослужащих с коллегами из ЕС; подготовка к совместным военным учениям, а также многонациональным операциям по поддержанию мира в рамках привлечения Вооруженных Сил Украины к формированию совместных боевых тактических групп ЕС. Доказано эффективность военного сотрудничества как фактора повышения уровня законности и правопорядка в Вооруженных Силах Украины.

***

Polakov S.U. Ukraine–EU Military Cooperation as a Factor of Law and Order Consolidation in the Armed Forces of Ukraine

The main forms of cooperation between Ukraine and the European Union in the context of European integration expansion are describes. Three forms are considered: extension of political and military dialogue between the Armed Forces of Ukraine command and EU Military Committee; joint military exercises; pre-exercise training and preparation to multinational peacekeeping operations within the frames of Ukrainian Armed Forces' involvement in the formation of EU joint combat task forces. The author proves efficiency of military cooperation for strengthening law and order in the Armed Forces of Ukraine.